

ایران با افزودن به زرادخانه دریایی خود موضع سرسختانه نشان می‌دهد

فرزین ندیمی

۱۸ ژوئن ۲۰۲۰

رژیم ممکن است سرانجام از کشتی‌های بزرگتری برای نمایش قدرت در خارج از خلیج استفاده کند، اما حتی افزوده‌های نسبتاً اخیر آن، ولو اندک و معمولی، نمایانگر تقابل‌های بیشتر و گسترش سلاح در آب‌های محلی است.

در ۲۸ می، بنا به گزارش‌ها نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران در مراسمی تبلیغاتی با حضور امیر حاتمی، وزیر دفاع، بیش از ۱۰۰ فروند شناور گشتی و موشک‌انداز را تحویل گرفت. مسئولیت طراحی و تولید بیشتر این شناورها بر عهده سازمان صنایع دریایی وزارت دفاع بوده است. پیش از این، [سلسله برخورد‌هایی برتنش](#) صورت گرفته بود و همچنین نیروی دریایی ایالات متحده در ۲۰ می اخطار داده بود که تمام شناورهای محلی باید حداقل ۱۰۰ متر فاصله از کشتی‌های این کشور را رعایت کنند. هدف از برگزاری این مراسم رونمایی، ارسال پیامی در همین راستا به ایالات متحده بود.

در واقع، تهران اخطار ایالات متحده را توهین تلقی کرد و ژنرال حاتمی در این مراسم تهدید کرد که «کمر بند امنیتی» ایران را در خلیج فارس و تنگه هرمز محکم خواهد کرد. این تهدید به عنوان مقابله مستقیم با «تلاش‌های روزافزون ابرقدرت‌ها برای گسترش حضور مستقیم [نظامی] خود در منطقه» مطرح شد. او همچنین «ائتلاف نظامی ضدایرانی را که برای تهدید امنیت تنگه هرمز و مقابله با کنترل ایران بر این ابراه بین‌المللی تشکیل شده است» محکوم کرد. با وجود این رجزخوانی و ادعاهای کنترل، این سخنان نمایانگر یکی از معدود مواردی است که یک مقام ایرانی از تعبیر «آبراه بین‌المللی» استفاده کرده است (گرچه این تعبیر مسلماً معنای گسترده‌تری نسبت به «تنگه بین‌المللی» دارد که تحت قوانین بین‌المللی سختگیرانه‌تری قرار می‌گیرد).

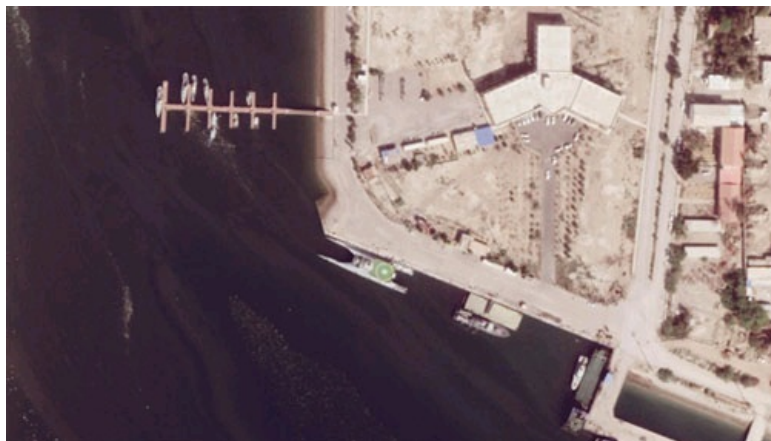

قایق‌های موشک‌انداز سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که به‌تازگی رونمایی شده است (این عکس را ایرنا، خبرگزاری رسمی جمهوری اسلامی، منتشر کرده است).

در این مراسم، رهبران نظامی تلاش کردند تصویری نسبتاً روشن از [اولویت‌های راهبردی ایران برای دوران جدید](#) ارائه دهند. حسین سلامی، فرمانده سپاه، شناورهای دریایی افزوده‌شده را «تولد یک قدرت جدید» در سواحل خلیج فارس خواند و یک بار دیگر چارچوب راهبرد سپاه را راهبردی دفاعی همراه با تاکتیک‌های تهاجمی معرفی کرد: «پیشروی ذات کار ماست و "دفاع" منطبق ما در جنگ است، اما دفاع به مفهوم انفعال در برابر دشمن نیست [...] قلمرو دفاعی خود را تا دوردست امتداد می‌دهیم؛ نیروی دریایی ما ماموریت دارد با تاثیرگذاری و دفاع امنیت‌بخش به حفظ منافع ملی و تعقیب و انهدام دشمن در دور دست بپردازد.»

در برابر این معیار، علیرضا تنگسیری، فرمانده نیروی دریایی سپاه، دسترسی گسترده‌تری را در نظر دارد چرا که قصد دارد ساخت یک نسخه ۲۰ درصد بزرگ‌تر از شناور ۵۵ متری شهید ناظری را در آینده برای سازمان خود سفارش دهد. شهید ناظری یک شناور پشتیبانی اقیانوس‌پیمای دوجداره‌ای با نسبت ابعاد بالا (موسوم به HARTH) است. اصل این طرح ایرانی نامتعارف، که به تسلیحات سبک مجهز شده، بر اساس طرح اولیه‌ای از یک شرکت مستقر در ایالات متحده است که در سپتامبر ۲۰۱۶ برای ساخت آن سفارش گرفته است. ساخت این شناور «یک جهش مهم فنی» خوانده شد و ظرفیت پشتیبانی در مسیرهای طولانی ۵۴۰۰ مایل دریایی (۱۰۰۰۰ کیلومتر) را داراست. در واقعیت، اما، شهید ناظری بیشتر اوقات در اسکله‌ای کنار مقر نیروی دریایی سپاه در بندرعباس پهلو گرفته است. بر اساس تحلیلی مستقل، ساختاری، و از ایران، بدنه آلومینیومی فوق‌العاده باریک آن ممکن است مستعد تاب برداشتن در دریاهای متلاطم باشد. با این وجود، به این کشتی از قرار نقش پرچمدار (ناو سرفرماندهی) در نیروی دریایی سپاه اختصاص یافته است.

نسخه بزرگتری که طرح آن ریخته شده پیشاپیش به احترام فرمانده نیروی قدس، که در اوایل سال جاری توسط نیروهای آمریکایی در عراق کشته شد، شهید حاج قاسم سلیمانی نامگذاری شده است. این شناور چنان که گفته می‌شود به موشک‌های ضدکشتی و ضدهوایما مسلح خواهد شد، اگرچه معلوم نیست توانایی دریانوردی آن بهتر از نسخه کوچکترش باشد.

شهید ناظری (با عرشه فرود هلیکوپتر سبز) در کنار مقر نیروی دریایی سپاه در بندرعباس پهلو گرفته است (عکس از ۲۸، Google Earth، فوریه ۲۰۲۰).

هدف اعلام‌شده سپاه برای نمایش قدرت -یعنی حضور در خلیج مکزیک- در خوشبینانه‌ترین حالت، بلندپروازانه است. این سفر از طریق کانال سوئز ۹۸۰۰ مایل دریایی (۱۸۰۰۰ کیلومتر) از بندرعباس است و به کشتی به مراتب بزرگتری نیاز دارد. حضور با هدف شناسایی و نمایش قدرت در اطراف اقیانوس هند و جزیره دیه‌گو گارسیا، جایی که ایالات متحده پایگاه‌های هوایی و تدارکات دریایی خود را حفظ می‌کند، می‌تواند هدفی واقع‌بینانه‌تر برای شناورهای دوجداره بزرگتر ایران باشد. با توجه به نقش مهمی که جزیره دیه‌گو گارسیا در سیاست پنتاگون در زمینه به‌کارگیری فعال نیرو دارد، و دو سال است که اعمال می‌شود، اعزام هرگونه کشتی ایرانی به این منطقه ممکن است مشکل‌دار باشد. سیاست یادشده بخشی از راهبرد جدید دفاع ملی ایالات متحده است که شامل اعزام اعلام‌نشده ناو هواپیمابر و استقرار بمبافکن‌های دوربرد است.

بازگشت احتمالی به دریا

پس از کشته شدن سلیمانی، ایران اکنون در عراق و سوریه باری دیگر روی پا ایستاده و برخی ناظران می‌گویند احتمالاً ایران پروژه کریدور زمینی خود به سمت دریای مدیترانه را موقتاً کنار گذاشته و یا حداقل آن را کوچکتر کرده است. اگر این نکته درست باشد، این تصمیم می‌تواند ایران را به سمت خطوط ارتباطی و نیروی دریایی سوق دهد. با این وجود، با توجه به اینکه ارتش -به واسطه نیروی دریایی خود- اصلی‌ترین بازیگر آب‌های عمیق در ایران است، تهران ممکن است باری دیگر با مسئله اعتماد مواجه شود؛ مساله‌ای که همیشه با نیروهای مسلح ملی داشته است. ارتش در مقایسه با سپاه همواره سهم کمتری از بودجه دفاعی دریافت کرده و در بسیاری از حوزه‌ها از تجهیزات کمتری برخوردار است. مهمترین نکته این است که با وجود روشن بودن مزایای تاکتیکی موشک‌های بالستیک دقیق‌زن با بُرد کوتاه و متوسط، ارتش فاقد این تسلیحات است. این امر احتمالاً بازتاب ترس رژیم از این امر است که اعضای این نیرو ممکن است چنین اسلحه‌هایی را در یک اقدام کودتایی به سوی مجتمع رهبری در قلب تهران، که تحت حفاظت فوق‌العاده است، شلیک کنند.

بنابراین، اگر تهران واقعاً مصمم باشد قدرت دریایی خود را بیشتر به سمت غرب بکشد، نمی‌تواند در این مأموریت به نیروی دریایی ارتش اعتماد کند. به عنوان مثال، در اعزام یک شناور به خلیج مکزیک برای مقاصد روابط عمومی، رژیم آن را به سپاه واگذار می‌کند تا شناور دوجداره بزرگتری را، که در آینده ساخته می‌شود، به آن سمت اعزام کند تا اینکه چنین مأموریتی را از نیروی دریایی طلب کند و بخواهد از کشتی مناسب‌تری مثل خارک متعلق به نیروی دریایی ارتش استفاده کند. با آنکه خارک به تازگی سرویس کامل شده، قابل دسترس و آماده است و نیز بزرگترین شناور ناوگان نیروی دریایی ارتش است، اما ظاهراً رژیم معتقد است این مأموریت می‌تواند خطر تقاضای پناهندگی از سوی اعضای ناراضی ارتش را به همراه داشته باشد.

در هر صورت، بیشتر شناورهای رونمایی‌شده در مراسم ۲۸ ماه می، گشتی‌های سبک یا قایق‌هایی تندرو بودند که برای عملیات ایدایی استفاده می‌شوند و مجهز به موتورهای ژاپنی یا ماها با قدرت بالای ۲۰۰-۲۵۰ اسب بخار و در بهترین حالت مجهز به موشک‌اندازه‌های متعدد و مسلسل‌های سنگین هستند. چند قایق سنگین‌تر هم نسخه‌های به‌روزشده‌ای از طراحی‌های قدیمی، تک‌جداره‌ای و دوجداره، مجهز به موشک بودند -به طور معمول موشک‌هایی از نوع کوثر، ظفر، نصر یا نصیر که برای قایق‌های کوچک مناسب‌اند و بُرد فعلی آنها که میان ۳۵-۲۵ کیلومتر است، پیوسته در حال افزایش است. آنها همچنین به رادار دریایی سه‌بعدی فورونو (FURUNO) مدل ایکس-باند با قیمت ۷۵۰۰ دلاری دارای حداکثر بُرد ۹۶ مایل دریایی (۱۷۸ کیلومتر) مجهز شده‌اند. این قایق‌های پرارزش معمولاً از تاکتیک‌های خطرناک ایدایی علیه نیروی دریایی ایالات متحده خودداری می‌کنند، نه فقط به دلیل آنکه کمتر قابل ترمیم و توسعه‌اند، بلکه برای اجتناب از سوءتفاهم جدی‌تری که ممکن است واکنش فوری نیروهای آمریکایی را در پی آورد؛ چرا که خود را با تهدید یک قایق موشک‌انداز مواجه می‌بینند.

زیردریایی سپاه بالاخره رونمایی می‌شود

یکی از شناورهای شگفت‌آور که احتمالاً ناخواسته در این مراسم نمایش داده شد، چیزی شبیه نمونه اولیه یک زیردریایی کوچک بود که با «دسته فرمان» (جوی-استیک) هدایت می‌شود و قبلاً دیده نشده بود. این زیردریایی که تحت کنترل خدمه مرحله آزمایشی آن بود، به نظر می‌رسد در واقع برای عملیات‌های بی‌سرنشین، به عنوان یک اژدر کم‌سرعت، مین‌گذار و یا وسیله‌ای برای شکست محاصره و تدارکات، قوارنه‌بندی شده باشد. این زیردریایی بسیار شبیه طرح‌هایی است که در کلمبیا برای قاچاق مواد مخدر استفاده می‌شود و یادآور یک یادداشت [دیده‌بان سیاست‌گذاری](#) انستیتو در سال ۲۰۱۷ است که در آن به این موضوع پرداخته شده بود که سپاه پاسداران ممکن است با استفاده از چنین زیردریایی‌هایی، تحریم‌های واشنگتن را دور بزند و به طور مخفیانه به گروه‌های نیابتی خود در منطقه تجهیزات و تاکتیک‌های نسخه‌برداری‌شده از کارتل‌های کلمبیایی را ارائه کند.

عکس از ایرنا

همچنین در این مراسم دو زیردریایی کماندویی السباحات، که به تازگی سرویس کلی شده بودند، نمایش داده شد. این شناورها به طور معمول برای حمل و نقل غواصها به نزدیکی کشتیها برای کاشت مینهای چسبان استفاده می‌شود؛ بسیار شبیه به شناورهای که در تابستان گذشته در خلیج عمان و نزدیکی‌های تنگه هرمز به کار رفت.

یک شناور سرنشین‌دار السباحات برای انتقال غواص (تصویر بالا، سال ۱۹۹۹) که به نمونه بی‌سرنشین همین شناور (تصویر پایین، ۲۰۱۹) تبدیل شده است. عکس از آرشیو نویسنده.

نمایی دیگر از السابحات (عکس از ایرنا).

نتیجه‌گیری

ایران تاکنون فاقد یک نیروی دریایی جدی برای آب‌های عمیق بوده است و نیروی دریایی ارتش برای جایگزینی ناوگان خود با کشتی‌های مدرن، راهی طولانی در پیش دارد. شناورهای دریایی ایران برای یافتن بندرهایی که آنها را بپذیرند هم چالش‌های زیادی دارند. بنابراین، «شیرین‌کاری» نیروی دریایی ارتش یا سپاه در دریای مدیترانه یا کارائیب لزوماً هیچ نوع دسترسی موثر دریایی در سطح جهانی به آنها نخواهد داد.

با این حال، تهران هرگز سیاست تسلیح و توانمندسازی سپاه در خلیج فارس را رها نکرده است؛ هم برای اعمال هژمونی خود در منطقه و هم برای به چالش کشیدن حضور دریایی غرب در این منطقه. آخرین نشانه‌ها حاکی از آن است که جمهوری اسلامی این سیاست را حتی صریح‌تر از کنترل خلیج و تنگه هرمز دنبال خواهد کرد. بنابراین، هرگونه کاهش تعهدات دریایی ایالات متحده در منطقه، پیام نادرستی به تهران خواهد فرستاد - به این معنی که ایران دست بازتری برای تضعیف قوانین دریایی بین‌المللی و پیگیری سیاست‌های هژمونی‌طلبانه خود خواهد داشت. ماه‌های آینده نشان خواهد داد که آیا نمایش‌ها و اظهارنظرهای عمومی مقدمه‌ای برای دور جدید فعالیت‌های بی‌ثبات‌کننده ایران خواهد بود یا صرفاً اقداماتی نمادین به جای قدرت‌نمایی واقعی در خلیج فارس.

*فرزین ندیمی هموندیار موسسه واشنگتن و کارشناس امور امنیتی و دفاعی ایران و منطقه خلیج است.